

izhaja iz dejstva, da v sodobnih družbah posamezniki večino informacij o svetu dobimo prav iz medijev. Zato poleg pravic in dolžnosti, ki jih predpisujejo pravne norme, mediji prevzemajo nase tudi moralno odgovornost do državljanov in družbe. Ta odgovornost pa, poudarja Poler-Kovačičeva, za novinarja nastopa pred njegovo svobodo. Avtorica ugotavlja, da je potrebno dostojanstvo človekove osebe vselej spoštovati, tudi v primeru ti. *ostre kritike*, saj »lahko novinar učinkovito in prepričljivo izraža svoje mnenje ali ostro kritiko tudi nežaljivo, z nevtralnimi, stilno nezaznamovanimi besedami« (str. 152).

Maca Jogan se zavzame za zagotavljanje sistemske moralne varnosti posameznikov, ki z neustreznimi rabsodbami medijskih žalitev obstoječe sodne prakse ni zagotovljena. Z nevtraliziranjem oziroma zanikanjem aktivne vloge novinarja kot tvorca besedila in posledičnim zmanjševanjem njegove moralne odgovornosti, odpove sodstvo kot vrhovni skrbnik moralnega reda družbe. Zato se avtorica zavzame za uporabo jezikovnostilnih in sociolingvističnih metod za zagotavljanje objektivnejših sodb ter za varovanje in ohranjanje temeljnega moralnega reda v družbi (str. 119).

Podobno tudi Gregor Tomc nasprotuje pojmovanju, da je za žalitev potreben namen žalitve, saj s pozicije kognitivnega družboslovja občutenje užaljenosti posameznika ni odvisno od intence sporočevalca, ampak od tega, ali sporočilo rani posameznikovo moralno samopodobo. Tomc opozarja, da je zakonska dikcija preohlapna in tako dopušča pretirano mero sodniške samovolje ter se zavzema za njeno omejevanje skozi taksativno določitev seznama žaljivih besed, ki bi ga morali izoblikovati in s časom spreminjati družboslovci, psihologi in jezikoslovci (str. 136).

Zbornik *Razžalitse v tiskanih medijih* se ponuja kot izhodišče za refleksijo o potrebnih spremembah zakonodaje, predvsem pa sodne prakse, vendar bi za kaj takega potrebovali malo celovitejši pregled problematike. Raziskava je želela s študijo primerov analizirati in komentirati nekaj zgledov, ki so doživeli sodno obravnavo (str. 32), to pa ima za posledico večkratno obravnavanje istih zgledov – kar sicer omogoča večplastnejši pogled na obravnavane primere, hkrati pa izpostavlja zgolj peščico primerov in s tem osiromaši bralčev vpogled v obravnavano problematiko. Po drugi strani sta s tem pristopom izpuščena vsaj še dva pomembna pogleda – kot prvo ne izvem, koliko so razžalitse razširjene v sodobnem slovenskem novinarskem sporočanju nasploh, kot drugo pa ne dobimo podatkov o primerih razžalitev, ki so bili zaključeni z izvensodnimi poravnanimi. Jezikovnostilska analiza slednjih, četudi težje dostopnih primerov, bi utegnila biti vsaj toliko pomenljiva, kot tistih s sodnim epilgom.

Pri tako očitni potrebi po spremembi zakonskih določil in sodne prakse bi vsekakor pričakovali večjo udeležbo pravne stroke, vendar utegne ta manjko biti prej simptomatičen kot naključen. Tudi zato je z vidika sinteze in programskih nastavkov posameznih avtorjev problematična odsotnost predgovora k zborniku, ki bi lahko obravnavano problematiko elegantneje kontekstualiziral. Vendar nam zbornik kljub temu ponuja temeljito kritiko pravne prakse s spornim in nedopustnim moralnim naukom napačnega razumevanja svobode izražanja in (medijske) moči brez odgovornosti.

Tina Kogovšek

Jack Goody: Evropska družina. Ljubljana: Založba /cf.*, Modra zbirka – Delajmo Evropo, 2003**
271 strani (ISBN 961-6271-56-3), 3.800 SIT
prevod Polona Mesec, spremna beseda Jacques Le Goff

Evropska družina angleškega antropologa Jacka Goodyja sodi v prvi v slovenščino prevedeni paket zbirke *Delajmo Evropo*. Zbirko so v nekaterih drugih jezikih že izdali drugi evropski zalo-

žniki (Beck, Blackwell, Critica, Laterza in Le Seuil), pri nas pa zanjo v okviru *Modre zbirke* skrbi založba **cf.* Kot v predgovoru zbirki pravi njen urednik, znameniti francoski zgodovinar Jacques Le Goff, je zbirka nekakšna zgodovinska samorefleksija Evrope – kaj so (bile) njene zgodovinske prednosti, v čem so se pojavljale težave. Pri tem zbirka ni namenjena le ozkim akademskim krogom ali intelektualni, gospodarski in politični eliti, temveč naj bi jo bralo širše občinstvo. Evropa, ki ima za sabo burno, uspešno, pa tudi krvavo zgodovino, je bila in je pomemben akter globalne zgodovine. Po drugi strani pa vlaga ogromno energije v moderni evropski združevalni projekt, ki ne more biti uspešen, če nima razčiščenih pojmov o svoji preteklosti, o svoji identiteti, svojih razvojnih potencialih in ovirah. Tako kot je združevanje Evrope relativno počasen, včasih mukotrpen proces, poln kompromisov in zastojev, tako tudi še ni izčiščena zgodovina Evrope. Od tod tudi naslov zbirke, ki daje vedeti, da je tudi zgodovinopisje o Evropi šele »delo v nastajanju«, hkrati pa ima ambicijo vsaj delno odgovoriti na vprašanje, kaj je evropska identiteta, kaj so njeni viri in kakšna se kaže njena prihodnost.

Goody se je lotil zgodovine evropske družine. Že uvodoma skromno izjavi, da po svoji izobrazbi in preteklem raziskovanju morda ni najustreznejša izbira za temo te vrste. Po drugi strani pa lahko v njegovo obrambo rečemo, da ima kot antropolog, ki je veliko raziskoval v Afriki in nekoliko manj v Aziji, dovolj drugačen pogled, drugačen horizont vedenja, da lahko morda še bolj izostreno kot specializiran zgodovinar Evrope, opazi specifične evropske družine. Če te sploh obstajajo, da bi dejansko lahko govorili prav o specifično »evropski« in ne morda »azijski« ali »afriški« družini. Avtor namreč v tekstu dokaj učinkovito in po svoje paradoksalno spodbije pojem, ki se nahaja v naslovu knjige.

V njegovem pristopu se prepletata zgodovinski in antropološki pogled (tudi sam uvodoma delo označi kot »antropološkozgodovinski esej«). Nekaterim poglavjem je tako izhodišče zgodovinska perspektiva – v teh poudari tista zgodovinska obdobja oziroma njihove značilnosti, ki so po njegovem mnenju ključnega pomena za oblikovanje določene oblike evropske družine: dediščino stare Grčije in Rima, prihod krščanstva, specifične germanske ureditve, reformacijo in njen nasledek protireformacijo ter proces industrializacije in razvoja kapitalizma. V drugih poglavjih, v katerih razmišljanje strne okrog antropoloških konceptov, kot so poročni vzorec, dota, sistemi dedovanja itd., pa da prednost antropološki perspektivi.

Goody že v prvem poglavju razbije nekatere mite o lastnostih, ki naj bi evropsko družino razločevale od družin v drugih kulturah. Tako na primer skozi optiko primerjalnih študij ugotavlja, da si Evropa ne more lastiti »izuma« jedrne družine ali majhnega gospodinjstva, niti ne otroštva ne čustvene topline (med zakoncema ter med otroki in starši), ne materinske ljubezni. Vsi ti pojavi naj bi bili po prevladujočem mnenju celo tesno povezani z modernizacijo in razcvetom kapitalizma ter primerjalno prednostjo Evrope v teh procesih. Goody to mnenje problematizira oziroma ne najde trdnih dokazov, da bi bila ti. *evropska družina* eden od ključnih dejavnikov razvoja kapitalizma. Tako sta na primer jedrna družina in majhno gospodinjstvo obstajala v različnih obdobjih in različnih družbah ter nista specifično vezana na kapitalizem. Začetki industrializacije so celo spodbujali rodnost in velike družine, ker so številni otroci zanjo predstavljali pomemben vir dohodka. Tudi iz tega razloga bi težko rekli, da je šele moderni kapitalistični sistem prinesel bolj ljubeč odnos do otrok, saj kot delovna sila verjetno niso bili nič manj izkoriščani kot v prejšnjih obdobjih. Prav tako denimo sestavljene družine, ki nastanejo z večkratnimi porokami in ločitvami, niso izključno sodoben fenomen, ampak so obstajale tudi v bolj oddaljenih zgodovinskih obdobjih.

Iz Goodyjeve razprave lahko razberemo, da v okviru evropske družine pravzaprav obstaja več razlik kot podobnosti oziroma, da prve delujejo kot bolj ključne. Obstajalo je veliko različic družinske strukture in njihovega delovanja, tako v časovni kot geografski perspektivi (osi sever-jug in vzhod-zahod). Če pa se osredotočimo na še natančnejše delitve, lahko najdemo še vrsto drugih spremenljivk, ki so vplivale na različne vzorce družinskega življenja. Tako so se na nekaterih območjih Evrope vzpostavili različni družinski vzorci v ruralnem in urbanem okolju,

ponekod jih je določal tudi način preživljanja (različni sistemi kmetovanja) ali socialni sloj (ns primer razlike med aristokracijo in kmečkim slojem v srednjem veku).

Kot enega ključnih zgodovinskih dejavnikov, zaradi katerega se je Evropa vendarle začela bistveno razlikovati od drugih okolij, Goody šteje prihod krščanstva, katerega norme so, kljub upiranju prebivalstva in sporom v kompetencah med cerkvijo in državo, imele dolgotrajen in globok vpliv na delovanje evropske družine. Po drugi strani pa celo krščanstvo kot v večjem delu dominantna religija, ni imelo enakega vpliva povsod po Evropi. V precejšnjem delu Evrope je bil pomemben tudi vpliv islamske (na primer Pirenejski polotok, Malta, Sicilija, del Balkana) in judovske vere, koder so se izoblikovali drugačni družinski sistemi kot v pretežno krščanskih delih Evrope.

Naslednji veliki premik, ki je imel velik vpliv na oblikovanje družine, je bil proces sekularizacije in zaton vpliva cerkve v obdobju od renesanse naprej. Ta proces je močno razrahljal cerkvene norme glede poroke, ločitve, ponovne poroke, dedovanja itd. Na to se že kmalu vežejo procesi prvotne industrializacije in zametki kapitalizma, ki so spet bistveno posegli v strukturo in delovanje družine. Pa tudi logika razvoja znotraj samega kapitalističnega sistema je imela zelo različne vplive na družinsko življenje. Kot je bilo že omenjeno, je prvotna industrializacija spodbujala večje družine, kasneje s (med drugim) prepovedjo otroškega dela in z razmahom obveznega šolanja ter emancipacijo žensk pa so manjše družine spet postale ekonomsko bolj smiselne.

Knjiga po formi ni neka strnjena, koherentna in sistematična zgodba o evropski družini (iz Goodyjevih besed bi lahko sklepali, da to niti ni bil namen), temveč se je avtor primerjalno analitično lotil posameznih spornih točk raziskovanja družine v Evropi. V tem smislu *Evropska družina* nikakor ni preprosto branje in zahteva precejšnjo mentalno koncentracijo in bralčevo aktivno sestavljanje avtorjevih argumentov v bolj jasno in celovito sliko. Najbrž pa je to tudi, morda predvsem, posledica dejstva, da imajo elementi, ki naj bi bili *differentia specifica* ti. evropske družine vrsto izjem in skupnih točk z oblikami družin v drugih, neevropskih kulturah. Goody tako na vrsti primerov pokaže, da so domnevno tipične poteze evropske družine pravzaprav bolj mit ali stereotip kot pa zgodovinsko dejstvo in da je oznako »evropska« treba jemati s precejšnjo merico soli.

Andreja Prebil

**Jernej Pikalo: Neoliberalna globalizacija in država. Ljubljana: Založba Sophia, zbirka Sodobna družba, 2003
224 strani (ISBN 961-6294-51-2), 4.000 SIT**

Knjižni prvenec Jerneja Pikala se ukvarja s problemi teorije države, političnih konceptov in globalizacije. Lahko bi rekli, da je njegova knjiga obogatila skupek znanj, teorij o globalizaciji s tem, ko si je avtor v njej postavil naslednja vprašanja: *od kod pravzaprav kar naenkrat govor o globalizaciji, kdo si je ta svetovni fenomen sploh izmislil, kakšen je verjetni odgovor na različne razprave o vlogi države v današnji politiki, kdo ima pri uveljavljanju načel o svobodnem trgu koristi in kdo ne?* S svojimi odgovori je presegel pojmovanje globalizacije kot mita, kot nadaljevanje starih trendov ali kot nepolitični produkt svetovnega trga, in s predstavitvijo povezanosti države ter neoliberalne globalizacije močno oslabil tezo, da moč posameznih držav postaja »utvarak«. Po načinu razmišljanja je sledil britanskemu politologu in sociologu Anthonyu Giddensu, ki je v svoji knjigi *Tretja pot* med drugim zapisal, da se »oblast sicer manj enači z vlado – v smislu nacionalne vlade – in vedno bolj v širšem nadnacionalnem kontekstu. Poleg tega globalizacija ni naravni proces, ampak je (bil) njen razvoj ves čas aktivno spodbujan od različnih vlad, gospodarskih korporacij in nevladnih organizacij« (Giddens, 2000: 40).